কেন্দ্ৰাভিমুখ

আমষ্টাৰ্ডামৰ ট্ৰেইনখন আহি প্লেটফৰ্মত থামিল। কিছুমান মানুহ নামিল, কিছুমান মানুহ উঠিল আৰু অৱশেষত ট্ৰেইনখন গুচি গ'ল। আমাৰ্চফুৰ্টৰ ট্ৰেইনখন আহিবলৈ এতিয়াও প্ৰায় তিনি ঘণ্টা। অসমীয়া সাহিত্যৰ চিন্তাতে উভতি আহিলোঁ আৰু বেঞ্চি এখনত বহি পৰিলোঁ।

ৰটাৰ্ডাম্ ষ্টেশ্যনৰ প্লেটফৰ্মত বহি অসমীয়া সাহিত্যৰ চিন্তা কৰাৰ কথাটো নিশ্চয় এটা বেখাপ্পা ব্যাপাৰ। বিমানৰ চিঠিখনেই এই দুৰ্ঘটনাৰ মূল কাৰণ। ইংলণ্ড এৰাৰ আগে-আগে চিঠিখন আহি পাইছে। পকেটৰপৰা চিঠিখন উলিয়াই আকৌ পঢ়িব আৰম্ভ কৰিলোঁ; বিমানে লিখিছে যে তাৰ বিয়া, গোলোক বৰদলৈৰ সৰু জীয়েকৰ লগত। বয়স প্ৰায় ওঠৰ, এইবাৰ মেট্ৰিক দিছে। হাঁহিম নে কান্দিম বুজি পোৱা নাই। বিমানৰ বিয়া, সেই গাধাটোৰ!

চিঠিখন ইংৰাজীত লিখিছে (অসমীয়া ভাষাত কথাবোৰ ঠিক প্ৰকাশ কৰা নাযায় বুলি বোধকৰোঁ আমাৰ ধাৰণা আছিল, আমি সদায় ইংৰাজীত লিখিছিলোঁ)। লিখিছে, প্ৰায় পাঁচ বছৰৰ পিছত হঠাত মোৰ চিঠি পাই বোধকৰোঁ আচৰিত হৈ যাবি। বিশেষ খবৰ এটা দিবৰ বাবে এই চিঠি লিখিব লগাত পৰিলোঁ, নহ'লে পাছত নিশ্চয় তোৰ গালি খাব লাগিব আকৌ আগৰদৰে (মোৰ গালিবোৰ তাৰ মনত আছে তেনেহ'লে!)...শুনি কেনে পাবি ক'ব নোৱাৰোঁ, অহা ২৮ তাৰিখে ডিব্ৰুগড়ৰ শ্ৰীযুত গোলোকচন্দ্ৰ বৰদলৈৰ সৰু জীয়েকৰ লগত...

যাক, এইবাৰ তেনেহ'লে তাৰ অসংখ্য সঘন 'ব্যাপাৰ'বোৰ নিশ্চিতভাৱে শেষ হ'ল। "বোধকৰোঁ মোৰ তাহানিৰ 'এফয়াৰ'বোৰ তোৰ মনত আছে..." (মনত হে নাই! হাফপেণ্ট পিন্ধা সেই ৰমিয়'টোৰ প্ৰলাপ শুনি-শুনি নষ্ট হোৱা মোৰ কাণ দুখন আজিলৈকে ভাল হৈছে নে নাই সন্দেহ)। অকল মোৰ স্নায়ুবোৰৰ ওপৰত অত্যাচাৰেই নহয়, হাত-ভৰিৰ বিষো বোধহয় মনত আছে এতিয়াও। উঃ, গুৱাহাটীৰ কেইজনী জুলিয়েটৰ পিছত কম ঘুৰাঘুৰি কৰিব লগা হোৱা নাই, তাৰ লগত তাৰ পুৰণি চাইকেলখন ঠেলি-ঠেলি! বে'ন্‌ভলিয়ক যি হওক সি শেষ দৃশ্যৰ খবৰটো দিছে! কিন্তু এনেকুৱা অঁকৰা মানুহ এটাই বিয়া কৰি কি কৰিব খুজিছে ঠিক বুজা নগ'ল। কিন্তু হৰেচিয়', স্বৰ্গ আৰু মৰ্ত্যত বহু 'ব্যাপাৰ' হয়...

কিন্তু এই সকলোবোৰৰ লগত অসমীয়া সাহিত্যৰ সম্বন্ধ কি? অধৈৰ্য হোৱা ভাল নহয়। বিমানে তাৰ বিয়াৰ কথাৰ উপৰি মোৰ আৰু পৰেশৰ কথাও লিখিছে। লিখিছে, তোৰ সাহিত্য-চৰ্চা কেনে চলিছে ক'ব নোৱাৰোঁ। সেই বিষয়ে মোৰ বিশেষ খবৰ নাই, বেয়া নেপাবি। জানইতো, সাহিত্য-তাহিত্য মই একো বুজি নাপাওঁ, (এয়া বিমানৰ বিনয় নহয়, অসমীয়া-ইংৰাজীত সি নকল নকৰাকৈ কেনেকৈ পাছ কৰি গ'ল আজিলৈকে মই বুজি নাপাওঁ, বস্তুতঃ তাৰদৰে বেৰসিক 'কাঠখোট্টা' ৰমিয়' কমেই দেখা যায়)। যোৱা ডিচেম্বৰ মাহত যোৰহাটত তোৰ বাইদেউৰাৰ লগত দেখা হৈছিল, তেওঁৰপৰা তোৰ বিষয়ে কিছু খবৰ পাইছিলোঁ আৰু কিছুদিন পাছতে শ্বেফাৰ্ড-বাৰ এৰি জাৰ্মানীলৈ যাব পাৰ বুলি শুনিছিলোঁ। যিহওক, তেওঁ কৈছিল যে তই আজি পাঁচ বছৰে কোনো গল্প-টল্প লিখা নাই। এই বিষয়ত তোৰ ইমান উৎসাহ থকা সত্বেও কিয় হঠাৎ এৰি দিলি ক'ব নোৱাৰোঁ। পৰেশৰ লগত বহুদিন দেখা হোৱা নাই—সি আজিকালি কৰঝাৰৰ হেড্‌মাষ্টৰ—কিন্তু সি এতিয়াও মাজে-মাজে কিবাকিবি লিখে বুলি শুনিছোঁ...

বিমানৰ বিয়াৰ খবৰটো যদি এটা বোমা-বিস্ফোৰণ, পৰেশ হেড্‌মাষ্টৰ হোৱাৰ খবৰটো অন্ততঃ মটৰৰ চকা ফুটাৰ আৱাজ। পৰেশৰ লগত বিমানৰ অৱশ্যে ৰাহি-যোৱা লগাৰ কথা নহয়, কিন্তু পৰেশ সদায় মোৰ লগত লাগি আছিল বাবে তাক এৰোৱা সম্ভৱ নাছিল বিমানৰ পক্ষে। তাৰ প্ৰলাপ শুনিবলৈ, সান্ত্বনা দিবলৈ ('ব্যাপাৰ'বোৰ সদায় 'ট্ৰেজেডী'ত শেষ হৈছিল), তাৰ প্ৰেমপত্ৰৰ বাক্য আৰু বানান শুদ্ধ কৰিবলৈ আৰু শ্বেইক্সপীয়েৰৰ 'কোটেচন' যোগাবলৈ সদায় মই; বিমান অনবৰত মোৰ লগত জোকৰদৰে লাগি আছিল (অৱশ্য সি ভালদৰেই চাহ আৰু চিগাৰেটৰ খৰচ দিছিল, স্বীকাৰ কৰিবই লাগিব)। অন্যপিনে 'বেচেৰা' পৰেশৰ,—অতি উৎসাহী গল্প-লেখক পৰেশৰ আলোচনা কৰিবলৈ কোনো সংগী নাছিল। গতিকে মোকেই সি অনবৰত বুজাইছিল যে সকলো লেখকৰে 'ষ্টাইল' আৰু 'টেকনিক' আৰু 'ফৰ্ম্' আৰু তেনেকুৱা অদ্ভুত-অদ্ভুত নামৰ কিবাকিবি কথাত হাজাৰ-বিজাৰ খুঁত আছে—ডষ্টয়েভ্‌স্কি আৰু বাৰ্নাৰ্ড শ্বৰপৰা ডি,এফ্, কাফকা আৰু চৈয়দ আব্দুল মালিকলৈ। তাৰদৰে জব্বৰ সমালোচক মই আৰু লগ পোৱা নাই। মোৰ ধৈৰ্য নিশ্চয় অসীম আছিল—দস্তুৰমত গৰ্ব কৰিব পাৰোঁ—নহ'লে সদায় দুয়ো কাণেৰে এই দুইজনৰ অনৰ্গল দুৰ্দান্ত বাক্যাৱলী হজম কৰি গৈছিলোঁ কেনেকৈ? সিহঁতক চম্ভালি ৰখা বৰ সহজ কাম নাছিল, কাৰণ য'তে-ত'তে কথাই-কথাই প্ৰেমত পৰাটো পৰেশে মানসিক ৰোগবিশেষ বুলি ভাবিছিল আৰু বিমানক ডাক্তৰৰ ওচৰলৈ যাবলৈ কৈছিল, আৰু সাহিত্যৰ কথা ওলালেই বিমান অধৈৰ্য হৈ উঠিছিল। বস্তুতঃ দুয়োজন সদায় আছিল পৰস্পৰ-বিৰক্ত অৱস্থাত, যুদ্ধং দেহি মনোভাব কথাই-কথাই...

আৰু এখন ট্ৰেইন আহি থামিল। স্থানীয় ট্ৰেইন, বেছি দূৰ নাযায়। দেখিলোঁ ইতিমধ্যে ষ্টেশ্যনত যথেষ্ট মানুহ হৈছে আৰু চামৰাৰ হাফপেণ্ট আৰু সেউজীয়া হাফচাৰ্ট পিন্ধা তিনিটা প্ৰকাণ্ড-প্ৰকাণ্ড ল'ৰা উৰ্ধশ্বাসে ট্ৰেইনখনৰ পিনে দৌৰিছে। মোৰ সোঁহাতে এজন তপামূৰীয়া ভদ্ৰলোকে তেওঁৰ বেগটো আৰু মেন্টল্‌টো নমাই বহিল, বুকুৰপৰা ঘড়ীটো উলিয়াই প্লেটফৰ্মৰ ঘড়ীৰ লগত মিলাই চালে, আৰু পাইপ ধৰাই খবৰৰ কাগজ পঢ়িব ধৰিলে। মোৰ বাওঁহাতে এগৰাকী ভদ্ৰমহিলাই এখন পেৰাম্বুলেটৰ ঠেলি আহি ৰ'ল, বহিল আৰু কেঁচুৰাটো উলিয়াই লৈ বটল এটাৰে গাখীৰ খুৱাব আৰম্ভ কৰিলে। পৰ্বতাকাৰ এগৰাকী ফাৰকোটাবৃতা ভদ্ৰ মহিলা প্ৰকাণ্ড শিকলি লগোৱা ক'লা কুকুৰ এটাৰে সৈতে সন্মুখৰ প্ৰায় সমস্ত দৃশ্য অবৰুদ্ধ কৰি থিয় হ'ল। সমুখেৰে জোতাৰ শব্দ কৰি-কৰি মানুহবোৰে বেগাই অহা-যোৱা কৰিব ধৰিলে, দুটা সৰু ল'ৰা-ছোৱালীৰ মাজত কিবা কথাত কাজিয়া লাগিল আৰু মোৰ বাওঁহাতৰ দুগ্ধপোষ্য শিশুটোৱে প্ৰাণপণে কান্দিব ধৰিলে। দস্তুৰমত গণ্ডগোলীয়া হৈ পৰিল ষ্টেশ্যনটো।

কেশবিহীন ভদ্ৰলোকৰ কাগজখন চাই দেখিলোঁ আজি ২৩ তাৰিখ। অৰ্থাৎ বিমানৰ বিয়ালৈ পাঁচ দিন আছে। চিঠি এখন লিখিবই লাগিব ২৮ তাৰিখে পোৱাকৈ। আজি ৰাতি হান'ফাৰ্ পাম প্ৰায় বাৰ বজাত, ক'ত থাকোঁ ঠিক নাই, বিভূতি ষ্টেশ্যনলৈ আহিব নোৱাৰিলে হয়তো হোটেল বিচাৰি হাহাকাৰ হ'ব লাগিব, ভাগৰো লাগিব। আৰু কালিলৈ বহুত কাম। অথচ আজিকালিতে নিলিখিলে সময়মতে কেতিয়াও নাপায়—ভাৰতবৰ্ষলৈ চিঠি যাবলৈ অন্ততঃ চাৰিদিন লাগে। এতিয়াই লিখা উচিত, ট্ৰেইন আহিবলৈ সময়ো আছে কিছু। এৰা। পকেটৰপৰা পেডটো উলিয়াই আনিলোঁ।

ট্ৰেইনখন এৰাৰ পাছত ষ্টেশ্যনটো আকৌ কিছু শান্ত হ'ল আৰু মই চিঠিখন লিখিবৰ চেষ্টা কৰিলোঁ। লিখিলোঁ (ইংৰাজীত অৱশ্যে), মৰমৰ বিমান, তোৰ চিঠিৰ উত্তৰ দিয়াত দেৰি হ'ল, জাৰ্মানীলৈ যোৱাৰ বন্দবস্ত, পাছপৰ্ট, ট্ৰেভেলাৰ্ছ চে'ক্ আদি বহু কথাৰ লেঠাত এই কেইদিন বৰ ব্যস্ত আছিলোঁ, সময় উলিয়াব নোৱাৰিলোঁ, বেয়া নাপাবি,...তোৰ চিঠিখন বহু দিনৰ মূৰত পাই বৰ ভাল লাগিল (কথাটো সঁচা),...তোৰ 'শুভ-বিবাহ'ৰ খবৰ পাই বৰ আনন্দিত হ'লোঁ (কথাটো বোধকৰোঁ সঁচা, সম্পূৰ্ণ কিন্তু নহয়)...ৰটাৰডাম্ ষ্টেশ্যনত ট্ৰেইনৰ অপেক্ষা কৰিছোঁ, হুক্-অফ্-হ'লেণ্ডত হান'ফাৰৰ ট্ৰেইনখন 'মিছ্' কৰি এইপিনেৰে ঘূৰি আহিব লগা হ'ল...

তাৰপাছত আৰু কি লিখিম ভাবি নাপালোঁ। কেঁচুৱাটোৰ কন্দা বন্ধ হৈছে আৰু মাকে তাক (বা তাইক) পুনৰ পেৰাম্বুলেটৰত থৈ এখন মহিলা-আলোচনীত মনোনিৱেশ কৰিছে। সোঁহাতৰ ভদ্ৰলোকজনে কাগজখন জাপি থৈ তেওঁৰ পাইপটো পৰিষ্কাৰ কৰিব ধৰিছে, সমুখৰ পৰ্বতখন অদৃশ্য হৈছে, তাৰ ঠাইত এহাল যুৱক-যুৱতীয়ে তাত থিয় হৈ খুব হাঁহি-হাঁহি চকলেট খাব ধৰিছে। বেঞ্চিৰপৰা উঠি পৰিলোঁ আৰু কি লিখিম ভাবি-ভাবি ট্ৰাউজাৰৰ পকেটত হাত সুমুৱাই পায়চাৰী কৰিব ধৰিলোঁ। ষ্টেশ্যনৰ কিতাপ-খবৰকাগজৰ দোকানবোৰৰ সমুখেৰে কেইবাবাৰো অহা-যোৱা কৰিলোঁ। কিছুমান ইংৰাজীত পৰিচিত কিতাপ চিনিব পাৰিলোঁ—লেখকসকলৰ নামৰপৰা, অথবা নামবোৰ পঢ়ি (ওলন্দাজ ভাষাৰ লগত ইংৰাজী আৰু জাৰ্মানৰ বহুত সাদৃশ্য থকা যেন লাগিল)। ৰামঃ, ওলন্দাজ ভাষাত ইমান কিতাপ কাগজ আছে বুলি বাৰু কোনে ভাবিছিল!

অলসভাৱে অসমীয়া দৈনিক আৰু সাপ্তাহিক কেইখনৰনো নাম জানো গণিব আৰম্ভ কৰিলোঁ—খুব বেছি নাম নাজানো যেন লাগিল। বিমানৰদৰে হৈ পৰিছোঁ নেকি? হা, ভাল কথা মনত পৰিল। বিমানলৈ চিঠিখন শেষ কৰা দৰ্কাৰ। পাঁচ বছৰ হেনো তই গল্প-টল্প লিখা নাই—সি মোক ঠাট্টা কৰিছে নেকি? সি সদায় ভৱিষ্যদ্বাণী কৰিছিল যে আমাৰ—মোৰ আৰু পৰেশৰ—এই সাহিত্যিক হোৱাৰ, বিশেষকৈ অসমত সাহিত্য কৰাৰ 'ম'ষ্ট্ আন্‌প্ৰেকটিকেল' উৎসাহ বেছিদিন নিটিকে, 'প্ৰেকটিকেল' কথাবোৰৰ চাপত সকলো তল পৰি যাব (কোনে কাক 'আনপ্ৰেকটিকেল' বোলে!) সি এতিয়া বোধকৰোঁ প্ৰেকটিকেল, প্ৰতিষ্ঠিত ডাক্তৰ যেতিয়া। গল্প-টল্প আৰু নহ'ব ভাই তোৰ, তেতিয়াই কৈছিলোঁ, এই ধৰণৰ এটা ভাব? 'এডলেচেন্স'ৰ লক্ষণ এই সাহিত্য-তাহিত্য...,দেখিলিতো এতিয়া? এই ধৰণৰ এটা ব্যংগ? গাধা কৰবাৰ! হোৱাট্ এবাউট্ পৰেশ, সিটো বেচ চলাই আছে!

আৰু কেইবাৰমান কিতাপবোৰৰ সমুখেৰে অহা-যোৱা কৰিলোঁ আৰু পৰেশৰ কথা বাৰে-বাৰে মনত পৰিল। ইয়াৰ বহুখনেই হয়তো সি ইংৰাজীত পঢ়িছে, আৰু কিতাপৰ সমষ্টি দেখিলে সদায় সি খুশী হয়। বৰ শান্তশিষ্ট স্বভাৱৰ আছিল ল'ৰাটো—কেৱল কাজিয়া লাগিছিল বিমানৰ লগত। সদায় হাঁহি মুখ, সকলোৰে সকলো কথা শুনিবলৈ সদায় উৎসুক, সদায় সহায় কৰিবলৈ সাজু, যাক কয় 'অব্‌লাইজিং টাইপ্', সদায় এটা চে'ক কটা কামিজ, সদায় এজোৰ ছিঙা চেণ্ডেল, হাতত সদায় এডাল পেঞ্চিল, পকেটত অসংখ্য আজে-বাজে কাগজ। মুখখন 'মিঠা' (মোৰ বাইদেউৰ বৰ্ণনা), কিন্তু দুদিনৰ দাড়ি (দাড়িৰে সৈতে মুখ এখন কেনেকৈ 'মিঠা' হ'ব পাৰে বিমানে হেনো বুজি নাপাইছিল)। বিমানৰ সদায় পৰিষ্কাৰ দাড়ি খুৰোৱা, সদায় নতুন কাপোৰ, সাধাৰণতে ট্ৰাউজাৰ, বিশেষ 'অভিসাৰ'ত ধুতি আৰু জহৰকোট, চুলিত কিবা এবিধ তীব্ৰগন্ধ তেল (মোৰ হেনো সুগন্ধ সম্বন্ধে কোনো 'আইডিয়া'ই নাছিল)। বোধকৰোঁ পৰেশ এতিয়াও সেই শান্ত-শিষ্ট 'অবলাইজিং' হৈয়েই আছে। ঘটনা এটা মনত পৰিল। এদিন আমি তিনিও আবেলি পাণবজাৰত ঘূৰি ফুৰিছিলোঁ, হঠাৎ বিমানে ক'লে, "এই বলচোন, —ৰপৰা আহোঁ তাৰাতাৰি।" কিয়? কিয়? "নাই, আজি ছয় বজাত অমুকৰ ঘৰলৈ যোৱাৰ কথা আৰু এজনী বান্ধৱী, মানে অমুকৰ ভনীয়েকৰ লগত; আজি নিশ্চয় লগ ধৰিব পাৰিম যদি এইমাত্ৰ যাওঁ। কিন্তু এই চাইকেলখন থৈ যাব লাগিব, এইখন লৈ মহা বিড়ম্বনা হ'ব নহ'লে।" চাইকেলখনত সেইদিনা বস্তু বোজাই আছিল—ঔষধৰ বটল, এটা ৰুটি, এটা মাখনৰ টিন, লন্ড্ৰি, এটা সৰু টেবল-লেম্প আৰু কিবাকিবি। বিমানে ক'লে, মোক একাষলৈ নি, "তই পৰেশক ক না ভাই চাইকেলখন অলপ ধৰি এইখিনিত ৰ'বলৈ। বেছি নহয়, এই দহ মিনিট। জানইতো, মই ক'লে সি কেতিয়াও নকৰে।" গতিকে ময়েই ক'লোঁ পৰেশক, আৰু পৰেশক সেই মালপত্ৰ বোজাই চাইকেলখনেৰে শ্বিলং ৰ'ডৰ কোণত এৰি আমি বিমানৰ এড্‌ভেন্সাৰত যোগ দিলোঁ উৎসাহেৰে (পৰেশৰ অনুপস্থিতিত বিমান উৎফুল্ল, এইবোৰ কামত 'বেৰসিক' মানুহ থাকিলে জঞ্জালহে বাঢ়ে হেনো)। 'এডভেন্সাৰ' গৈ সেইদিনা 'মিছ্ এড্‌ভেন্সাৰ'ত পৰ্যবসিত হ'ল। সেই শোকাবহ ভয়াৱহ ঘটনাৱলী অপ্ৰকাশিত থকাই ভাল। মুঠতে দহ মিনিটৰ ঠাইত প্ৰায় দেৰঘণ্টা লাগিল আমি উভতি আহোঁতে। শ্বিলং ৰ'ডত তেতিয়া লাইটবোৰ জ্বলিছে, ৰাস্তাৰ দাঁতিত যান-বাহনবোৰৰ পিনে অঁকৰাৰদৰে চাই-চাই আমি য'ত তাক এৰি গৈছিলোঁ সেই এন্ধাৰ কোণটোত 'শত্ৰুপক্ষ'ৰ মালবোজাই চাইকেলখন ধৰি শান্তশিষ্টভাৱে, সধৈৰ্যভাৱে পৰেশ ৰৈ আছে তেতিয়াও, আমাৰ যুগৰ কাচাবিয়াঙ্কা। ল'ৰাটোৰ ধৈৰ্য আছে, এৰা, এতিয়াও সি সাহিত্য-চৰ্চা কৰি আছে!

বেঞ্চিলৈ উভতি আহি চিঠিখন পুনৰ আৰম্ভ কৰিলোঁ। বেঞ্চিখন পুনৰ খালি হৈ গৈছে, তপামুৰীয়া ভদ্ৰলোকজনে কিতাপৰ দোকানত কিতাপ চাব ধৰিছেগৈ। লিখিলোঁ, যদি তই মোক ঠাট্টা কৰিব খুজিছ, তেনেহ'লে সেই চেষ্টা বিফল হৈছে, (তোৰ হাস্যৰস—joke বিলাক সদায় কাঠহাঁহিৰ কাৰণেহে উপযুক্ত আছিল)। কাৰণ মই আকৌ লিখিবলৈ চেষ্টা কৰিম বুলি ভাবিছোঁ। সঁচা, পাঁচ-ছয় বছৰৰ অচেষ্টাৰ পাছত কামটো দুৰূহ হ'ব, কিন্তু চেষ্টা কৰাত দোষ কি, নহয় জানো...

এইখিনিলৈ লিখি পুনৰ্বাৰ কফি একাপ খাবলৈ গ'লোঁ। কোঠাটো প্ৰায় খালি আছিল, মাথোঁ এচুকত বহি দুজন মানুহে খবৰৰ কাগজ পঢ়ি-পঢ়ি কফি খাইছিল। এজন বনুৱাই কণী আৰু আলু খুজিছিল মোৰ কাষতে, আৰু দূৰৰ ডাঙৰ টেবুল এখনত এটা গোটা পৰিয়ালে ল'ৰা-ছোৱালীৰে সৈতে সামান্য গোলমালৰ সৃষ্টি কৰিছিল। কফিকাপ সমুখত থৈ চিঠিখন আকৌ লিখিব ধৰিলোঁ। কি লিখিব পাৰি ইয়াৰ পাছত ঠিক কৰিব নোৱাৰিলোঁ। মোৰ বৰ্তমানৰ এই ভ্ৰমণটোৰ সম্বন্ধে হয়তো এনেয়ে কিছু লিখা যাব পাৰে। কিন্তু তাৰোতো বিশেষ নাই। আজি পুৱা হলেণ্ড পাইছোঁ মাত্ৰ। ট্ৰেইনলৈ সময় থকা বাবে ৰটাৰডাম্ চহৰখন চাবলৈ অলপ ওলাই গৈছিলোঁ। চহৰখন কিয় ক'ব নোৱাৰোঁ এলাহাবাদ যেন লাগিল (ঘৰবোৰ কিন্তু এলাহাবাদৰদৰে কেতিয়াও নহয়)। ঘটংঘটং কৰি সৰু-সৰু কিছুমান ৰঙা-ৰঙা ট্ৰাম চলিছে—দেখি হঠাৎ ভাল লাগিল। এবাৰ উঠি কিছুদূৰ চহৰখন ঘূৰি আহিবৰো ইচ্ছা হ'ল (কিন্তু এলাহাবাদত তো কোনো ট্ৰাম নাই।) দুই-এখন দোকান, দুই-এটা 'মডাৰ্ন আৰ্কিটে'কশ্যাৰ' আৰু অফিচগামী নৰ-নাৰী (এতিয়া প্ৰায় এঘাৰটা), ৰাস্তাত সুন্দৰ ৰ'দ, অবোধ্য ভাষা। ইংলণ্ডৰ চহৰ এখনৰ আৰু তাৰ মানুহবোৰৰ লগত আপাতদৃষ্টিত কোনো প্ৰভেদ ধৰা নগল। নাই, ৰটাৰডাম্—যাক আধাঘণ্টাও ভালদৰে দেখা নাই—বৰ্ণাই লাভ নাই, বিমানে পঢ়ি ভালো নাপাব, খাপছাৰা কথা হ'বগৈ এটা।

লিখিলোঁ, তোৰ কথা হয়তো আংশিকভাৱে সঁচা, 'প্ৰেক্‌টিকেল' বাস্তৱৰ চাপত আমাৰ আকাংক্ষা, আমাৰ সাহিত্যিক প্ৰচেষ্টা তল পৰি যাব পাৰে। কিন্তু অসমত, ভাৰতত, বস্তুতঃ পৃথিৱীৰ বহু ঠাইত, কথাটো খাটে, গতিকে তই কোনো এটা 'গভীৰ সত্য' আৱিষ্কাৰ কৰা নাছিলি, কথাটো

বহুতে জানে, মইও জানো। কিন্তু চেপা পৰা মানেই বোধকৰোঁ মৰি যোৱা নহয়। গতিকে আৰু এবাৰ চেষ্টা দি চোৱা যাব পাৰে। বহুদিন বাহিৰত, দেশৰ নিজৰ মানুহৰ সুখ-দুখ, হাঁহি-কান্দোন প্ৰায় পাহৰি গৈছোঁ। সকলো কথাতে দেশৰ আৰু বিদেশৰ অনুভূতিৰ এটা সানমিহলি, এটা উদ্ভুত সংমিশ্ৰণ আহি পৰিছে। তদুপৰি, লিখাৰ চৰ্চা নাই। প্ৰথমতে অসুবিধা হ'ব, হয়তো বিমানৰ 'ষ্টাইল' আৰু 'টেকনিক' আৰু 'ফৰ্ম'ৰ শ্ৰাদ্ধ হ'ব প্ৰতি পেৰাগ্ৰাফত...

কফি কাপ জঘন্য আছিল। ষ্টেশ্যনৰ কফি, তাতে পয়ষষ্ঠি ফেনিগ্, অলপ কঢ়া দাম যেন লাগিল। কাৰণ হাতত পইছা খুবেই কম আছে। মেজাজটো খাৰাপ হৈ গ'ল। চিগাৰেট এডাল জ্বলাই আকৌ আৰম্ভ কৰিলোঁ।

"তোৰ বিয়াত কোনো উপহাৰ দিব নোৱাৰিম। প্ৰথম কথা, এতিয়া সময় নাই, দ্বিতীয়তে, সম্প্ৰতি মোৰ অৱস্থাও বৰ স্বচ্ছল নহয়, জানইতো কাম কৰি খাবৰ বাবেই এই দেশলৈ আহিছোঁ। কিন্তু সম্প্ৰতি কেইখনমান ছবিকে 'উপহাৰ' দিবৰ চেষ্টা কৰিম—এইখিনি বিৰক্তিকৰ পালে তোৰ বিয়াৰ পাছত পঢ়ি চাবি। এয়েই মোৰ 'উপহাৰ' বৰ্তমানে। ইয়াৰ উদ্দেশ্য দুটা—(এক) তোৰ ওপৰত মই সদায় টেক্কা দি আহিছোঁ। তই আজি হঠাৎ ডাক্তৰ বাবু হৈ বিয়া-বাৰু কৰাই বহিলেই তাৰ ওলোটা নহয়; এই কথাটো প্ৰমাণ কৰা। (দুই) প্ৰমাণ কৰাৰ চেষ্টা কৰিম এই ছবিবোৰ 'ডেভলপ্' কৰি তাৰপৰা একোটা স্বতন্ত্ৰ (বা পৰস্পৰ জড়িত) গল্পৰ সৃষ্টি কৰাৰ চেষ্টা আমি এতিয়াও কৰিব পাৰোঁ—সফল হওঁ বা নহওঁ। পৰেশ এই বিষয়ত ভাগ্যবান, কিন্তু মই বাধ্য হৈয়েই আচহুৱা মানুহৰ (কিন্তু সম্পূৰ্ণ আচহুৱা অনুভূতিৰ নিশ্চয় নহয়) ছবি ল'ব লাগিব। এইবোৰ হ'লগৈ কালি ৰাতি লণ্ডন এৰাৰ পাছৰপৰা লগ পোৱা মানুহবোৰৰ ছবি, অৰ্থাৎ বেছ কম সংখ্যক চৰিত্ৰৰ সমন্বয়, আপেক্ষিকভাৱে সহজ আৰু চমু কাম। নিশ্চয় আমি আকৌ এবাৰ এই অনধিক ভ্ৰাম্যমাণ জনসংখ্যাক গল্প-লেখকৰ দৃষ্টিকোণৰপৰা পৰ্যবেক্ষণ কৰিব পাৰোঁ?"

কিন্তু লিখিবলৈ বহি কামটো বৰ সহজ যেন নালাগিল। ছেকেণ্ড ইয়াৰৰ পাছত বিমান ডিব্ৰুগড়ৰ মেডিকেল কলেজলৈ গ'ল। মই বেনাৰচত ইঞ্জিনিয়াৰিং পঢ়িবলৈ গ'লোঁ। তাৰপাছত মই শ্বেফাৰ্ডচবাৰ পালোঁগৈ। বহুদিন হ'ল, বহুদিন চিঠি-পত্ৰ নাই, মোৰ তাহানিৰ 'ষ্টাইল'ৰ চিঠি আজিৰ বিবাহিত ডাক্তৰজনৰ ভাল লাগিবনে নেলাগে কোনে জানে! হয়তো মইও আজি পৰেশৰ ষ্টাইল ভাল নাপাম—শেষ দেখা তাৰ 'কটনিয়ান'ত ওলোৱা গল্পটো আজি অলপ কেঁচা যেন লাগিছে ('কটনিয়ান'খনত আজিকালি কি 'ষ্টাইল' বাৰু?)। তথাপি বহি-বহি মনে-মনে সিঁচৰতি, গণ্ডগোলীয়া ছবিবোৰ এখন-এখনকৈ পৰিপাটি ভাবে সজাবৰ চেষ্টা কৰিলোঁ। আৰু এটা চিগাৰেট জ্বলাই ল'লোঁ। হা, প্ৰথমতঃ পেট্ মেক্গ্ৰেগৰ্..

পেট্ মেক্গ্ৰেগৰ্

মিছ পেট্ৰিচিয়া এন্ মেক্গ্ৰেগৰ, ১৯, নাকটো অলপ চেপেটা, চুলি বগা, মুখত ৰুজ আৰু লিপষ্টিক, দেখিবলৈ বেয়া নহয়, অলপ চুটি, সাধাৰণ ইষ্ট্এণ্ডৰ ছোৱালী এজনীৰ দৰেই। সস্তা উলৰৰ্থৰ সাজ, তাৰ ওপৰত এটা পুৰণি মেন্ট্ল্, হেণ্ডবেগটো বগা আৰু সস্তা। চিগাৰেট খায় ('ওৱেইট্চ')। ট্ৰেইন লিভাৰপুল ষ্ট্ৰীট ষ্টেশ্যন এৰাৰ পাছত মই কামৰাটোত ধুমপান নিষিদ্ধ বাবে কৰিডৰৰ খোলা খিৰিকিৰ কাষলৈ গৈ চিগাৰেট খাইছিলোঁ, নিজে আহি আলাপ কৰিলে। ক'লে, বেছ বতাহ এইখিনিত (a bit windy here, isn't it)...

ছোৱালীজনীৰ খুৰাক ফ্ৰাঙ্কফুৰ্টত ব্ৰিটিছ আৰ্মিৰ কিবা অফিচাৰ (কি অফিচাৰ পাহৰি গৈছোঁ), তালৈকে 'হলিডে' কৰিবলৈ যাব ওলাইছে। ছান্সাৰি লেইনৰ অফিচ এটাত টাইপিষ্ট। কিছু সময় কথা কৈ ঘামি উঠিলোঁ। পুৰা ককনি, একেবাৰে 'ৰিফেইনড্ লাইদি' টাইপ, (নামটো শুনি স্কচ্ যেন লাগিছিল; বোধকৰো লণ্ডনত ডাঙৰ-দীঘল হৈছে)। বোধকৰোঁ শনিবাৰে আবেলি 'হেমাৰস্মিথ্ পেলে'ত নাচিবলৈ যায় সাজি-কাচি (সুধি বুজিলোঁ, নহয়, স্থানীয় 'পেলে'টোলৈহে যায়, কিল্বাৰ্নত ঘৰ)। বেগৰপৰা বাহিৰ কৰি চকলেট খুৱালে। সুধিলে, জাহাজত খাবৰ সময়ত আপোনাৰ লগত বহিব পাৰোঁ নেকি? নিশ্চয়, নিশ্চয়, মই ক'লোঁ, মই আনন্দিত হ'ম...ট্ৰেইনৰপৰা নামিবৰ সময়ত মোক ওভাৰকোটটো পিন্ধাত সহায়ো কৰিলে। কিন্তু জাহাজত গৈ 'মাই লাইদি'ৰ পাত্তা পোৱা নগ'ল। 'বাৰ'ত বহি আছিলোঁ, হঠাৎ ক'ৰবাৰপৰা আহি ওলাল। সুধিলোঁ, ভদ্ৰতাৰ খাতিৰত, কি ল'ব তেওঁ। আশা কৰিছিলোঁ, কিলবাৰ্নৰ টাইপিষ্ট, নিশ্চয় সস্তা এটা বিয়াৰৰ ওপৰেদিয়েই ধাক্কাটো যাব। কিন্তু মোৰ মূৰত বজ্ৰপাত হ'ল। "এটা মাৰ্টিনি বা জিন্ আৰু লাইম্, If I may." (মই নিজে এতিয়ালৈকে একো ধৰিব সাহস কৰা নাই, তাৰ ফল এয়া)। বুজিলোঁ, ভদ্ৰমহিলা ব্যয়সাপেক্ষ—কিন্তু মই গা এৰা দিলেও জাহাজত অন্য অঁকৰাৰ অভাব নাই! কিছু সময় পাছত পে'গ্ ৰাম্ শেষ কৰি এজন ল'ৰাৰ লগত ওলাই যোৱা দেখিলোঁ আৰু তেওঁলোক ওপৰৰ ডেকৰ এন্ধাৰ চুক এটা পালেগৈ...

হান্‌চ্‌ ভিলহে'ল্‌মচ্‌

প্ৰকাণ্ড বেহালা—double bass—এখন পিঠিত কঢ়িয়াই ঘামি-জামি মানুহজন আহি কোঠালিত সোমাল, মোৰ জাহাজৰ কেবিন-সংগী। প্ৰায় ৩৫, ঢৌ খেলোৱা চুলি, ডাফল্‌ কোট, নিঃসন্দেহে 'শিল্পী' টাইপ। সুন্দৰ ইংৰাজী কয়। চিনা-পৰিচয় হোৱাৰ পিছত কিবা এটা কথা কোৱা দৰকাৰ, সুধিলোঁ, আপুনি এই 'বস্তু'টো বজায় নেকি? "নাই, মই এইটো মাথোঁ পিঠিত কঢ়িয়াই লৈ ফুৰোঁ", ৰুক্ষভাৱে হান্‌চে ক'লে, আৰু এনেকুৱা এটা মুখভংগী কৰিলে যে আমি দুয়ো হো-হো-কৈ হাঁহি উঠিলোঁ। তাৰপাছত তেওঁ ক'লে, "এৰা, এইটো মই অৱশ্যেই বজাওঁ। মোৰ জীৱন ইয়াৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ নকৰিলে কি মই এই damned thing - টো পিঠিত কঢ়িয়াই লৈ ফুৰোঁ চখ কৰি!" সঁচাকৈয়ে তেওঁৰ প্ৰতি সহানুভূতি হোৱাৰ কথা—যিমান ডাঙৰ মানুহ নহয়, তিমান ডাঙৰ বেহালা।

হানচৰ ঘৰ ষ্টুটগাৰ্টত, অবিবাহিত, লাইপ্‌টচিগৰ ম্যুজিক্‌ হখ্‌শুলেৰপৰা সংগীত শিকিছে (বিখ্যাত 'হাৰ্মানি'-বিদ প্ৰঃ বাৰ্গ্‌মানৰ ছাত্ৰ)। সম্প্ৰতি ষ্টুট্‌গাৰ্ট্‌ চিম্‌ফনি অৰ্কেষ্টাত double bass বুজায়। অৰ্কেষ্ট্ৰাৰ লগত ইংলণ্ডলৈ গৈছিল, উভতি আহোঁতে ব্যক্তিগত কিবা কাৰণত অকলে আহিব লগা হ'ল, কালি ইউট্ৰেখ্‌টত এটা কনচাৰ্ট আছে, তেওঁ তালৈকে যাব। "ষ্টুগাৰ্ট্‌ চিম্‌ফনি মই শুনিছোঁ, মান্‌চেষ্টাৰত", মই ক'লোঁ। হান্‌চ্‌ মোৰ প্ৰশংসা শুনি গদগদ হ'ল, বিনয়ৰ চূড়ান্ত। মই মানচেষ্টাৰত আছিলোঁ নেকি? নহয়, তাৰ কাষৰে সৰু চহৰ এখনত—শ্বেফাৰ্ডচবাৰ—ৰেইৰ'ল এণ্ড ৰেইৰ'লৰ কাৰখানাত প্ৰেকটিকেল্‌ ট্ৰেইনিং লৈছিলোঁ; তেওঁলোকে পিষ্টন-ৰিং আদি বনায়।

"এই damned জাহাজখনত এজনীও ধুনীয়া ছোৱালী নাই যেন লাগিছে", সকৰুণভাৱে হান্‌চে ক'লে। দুখ লগা কথা সন্দেহ নাই। "দেখা যাওক—so long"। কোটটো খুলি থৈ তেওঁ ওলাই গ'ল। তাৰপাছত হান্‌চৰ লগত মাথোঁ এবাৰ দেখা হ'ল, বাৰত। লগত দীঘল ছোৱালী এজনী আছিল, কি ভাষাত কথা কৈছে বুজা নগ'ল, ইংৰাজী নাজানে, গল্প জমোৱাত বৰ সুবিধা নহ'ল। (বোধহয় বেছি সময় তাত থাকিলে হান্‌চে ভালো নাপাব।) হান্‌চে দুটা হুইস্কি খুৱালে। ষ্ট্ৰাডিভাৰিয়ুচৰ বেহালা সম্বন্ধে হান্‌চক এটা বক্তৃতা দিয়াৰ বাসনা আছিল, কিন্তু পৰিস্থিতি ঠিক নহয় দেখি উঠি ওপৰলৈ গুচি গ'লোঁ।

ৰাতি প্ৰায় আঢ়ৈ বজাত যেতিয়া বিছনালৈ যাওঁ তেতিয়া হানচৰ বিছনা শূন্য। পুৱা চাহ খাবৰ সময়ত দেখিলোঁ তেওঁ চকু মোহাৰি বিছনাৰপৰা উঠিছে। কালি ৰাতি প্ৰায় পাঁচ বজাত কেবিন সোমাইছে, তেওঁ জনালে। "কালি ৰাতি খাবৰ সময়ত অন্য এজনী ছোৱালীৰ লগত পৰিচয় হ'ল। ফৰাচী। কিছু সময় কথা কোৱাৰ পাছত তেওঁ ৰোমান্টিক হ'বলৈ আৰম্ভ কৰিলে", কাঠ হাঁহি এটাৰে হান্‌চে ক'লে, "গতিকে আমি ওপৰৰ ডে'কলৈ গ'লোঁ, তাতেই আছিলোঁ ওৰে ৰাতি...বিশ্বাস কৰক, হটষ্টাফ্‌..."

বিশ্বাস নকৰাৰ কোনো কথা নাই। মোৰ লগত বাৰত দেখা সেই blonde-জনী কোন, তেওঁ সুধিলে, আৰু ক'লে যে তেওঁৰ লগতো আলাপ হৈছিল, "কিন্তু কোনোমতে পলাই সাৰিলোঁ, বিশ্বাস কৰক, এটা narrow escape।" কেলেই, ভাল নালাগিল নেকি? "ভাল নালাগিল নেকি! বিশ্বাস কৰক, এটা regular dark horse...''

মই জোতা পিন্ধিব ধৰিছিলোঁ, মোৰ মোজাৰ লুক্কায়িত ছিঙা গেৰুৱা তেওঁৰ চকুত পৰিল। "এৰা, এই মোজাবোৰ এটা নুইচেঁন্স...অৱশ্যে মোৰ এই সমস্যাটো নাই, মাই সদায় চিলাই কৰি দিয়ে। দুদিন পিন্ধিলেই মাই লৈ যায় ধুবলৈ...আপোনাৰদৰে ঘামৰ দুৰ্গন্ধৰ অৱস্থালৈ আহিবলৈ নাপায়েই।...মাক লৈ মোৰ মহা বিপদেই হৈছে, মোক সদায় কেঁচুৱা ল'ৰাৰদৰে ঘৰত ৰখাৰ চেষ্টা! ভাবিছিলোঁ, হলেণ্ডৰ মোৰ বান্ধৱী কেইজনীমানৰ লগত কিছুদিন কটাম এই সুযোগতে, কিন্তু উপায় নাই, মাৰ কড়া হুকুম, কনচাৰ্ট শেষ হোৱাৰ লগে-লগে পোনে-পোনেই ঘৰ পাব লাগিবগৈ। বিশ্বাস কৰক, দস্তুৰমত যন্ত্ৰণা..."

বেহালাখনৰ বাকচটো বন্ধ কৰি তেওঁ মালবাহী জন্তুৰদৰে সাজু হ'ব ধৰিলে।

পিয়েট্ৰ' ফাব্ৰিৎচি, লিয়' ভিগ্‌নাৰ্‌, ধনঞ্জয় চট্টোপাধ্যায়, বি বি সিং

এওঁলোকৰ লগত পৰিচয় সংক্ষিপ্ত আৰু চমু। পিয়েট্ৰ'ৰ ঘৰ মিলানৰ কাষৰ চানআণ্টনিয়' বোলা গাঁওখনত। ক্ষীণ, ৪০, চকু সোমাই যোৱা, ভঙা গাল, ইটালীত কামৰ অভাৱ কাৰণে ইয়ৰ্কশ্বায়াৰৰ কয়লাখনিত কাম কৰিব গৈছিল, ঘৰত ঘৈণীয়েক আৰু তিনিটা ল'ৰা-ছোৱালী আছে। ইয়ৰ্কশ্বায়াৰত অলপতে ছাটাই হৈছে, বাধ্য হৈ পিয়েট্ৰ' ঘৰলৈ উভতিছে। এটা বিয়াৰৰ আদান-প্ৰদান কৰি বিদায় লোৱা গ'ল, কাৰণ পেট্ৰিচিয়া আহি ওলাল সেই সময়ত। লিয়' ভিগ্‌নাৰ এজন হাঙ্গেৰীয় উদ্বাস্তু, ইংৰাজীও নাজানে, জাৰ্মানো নাজানে, কোনোমতেই গল্প জমোৱা নগ'ল, কিয় ইংলণ্ডৰপৰা গুচি আহিছে, ক'লৈ যাব একো বুজা নগ'ল, মাথোঁ গুম্‌ হৈ বহি থাকিল, মুখত অপাৰ বিৰক্তি। তথাপি তেওঁক কেন্দ্ৰ কৰি গল্প এটাৰ সৃষ্টি কৰা যাব পাৰে? কিন্তু সেই চেষ্টা সম্প্ৰতি বাদ দি মানে আঁতৰি পৰিলোঁ।

ধনঞ্জয় চট্টোপাধ্যায় হে'ক্টৰ পাউৰ চুট বিভূষিত, লণ্ডনত বাৰিষ্টাৰি পঢ়ে (গ্ৰেইজ্‌ ইন), 'বড়লোকেৰ ছেলে' সন্দেহ নাই। "নমস্কাৰ আপুনি কি বাঙালী?", খঙেই উঠিল। ভাবিলোঁ ইংৰাজীত উত্তৰ দিয়া যাওক। কিন্তু তেওঁ দুটা বিয়াৰ খুৱালে, গতিকে খং দেখুৱাব পৰা নগ'ল। "ভাবছি একটু হলেণ্ডটা ঘূৰে দেখে আসি, আৰ জাৰ্মানীৰ একটু আধটু। সব কিছুই একটু আধটু দেখে ৰাখা ভাল, আৰু এত কাছেই যখন থাকি, বুঝলেন না মশাই..."

খুব যুক্তিসংগত সন্দেহ নাই, কিন্তু এই যাত্ৰাত ভাৰতীয়ৰ ছবি নোলোৱাই আমাৰ পৰিকল্পনা আছিল, গতিকে চাটুজ্যে মশাইৰ (আৰু ৰেলিঙত ভৰ দি সাগৰৰ ঢৌ গণি থকা চৰ্দাৰজীৰ) কাহিনী ইয়াতেই বন্ধ কৰা যাওক।

এজন 'ডবল্‌ ডাছ্‌'

ল'ৰাজন প্ৰায় কুৰি বছৰমানৰ হ'বগৈ, নামটো ফান্ হ'লষ্ট্ নে তেনেকুৱা কিবা এটা, তলৰ ডে'কত টলংভটং কৰি ঘূৰি ফুৰিছিল, জাহাজৰ আন্দোলনৰ কাৰণেই (সাগৰ সেইদিনা ৰুক্ষ আছিল) নে অলপ বেছি পৰিমাণে বিয়াৰ খোৱাৰ কাৰণে, ক'ব নোৱাৰোঁ। মইও কেইবাটাও বিয়াৰ আৰু হুইস্কিৰ ফলত অলপ অসংযত খোজেৰে মুকলি বতাহ বিচাৰি ডে'কলৈ গৈছিলোঁ—সেই অৱস্থাত থকা বাবে ল'ৰাজনৰ বিষয়ে বিশেষ একো মনত নাই। মাথোঁ মনত আছে যে তেওঁ এজন ওলন্দাজ, অৰ্থনীতিৰ ছাত্ৰ, কলেজৰ বন্ধত ইংলণ্ডত আপেল বোটলাৰ কাম কৰিব গৈছিল, তেওঁ অ'ত-ত'ত কাম কৰি পঢ়াৰ খৰচ উলিয়ায়। ভাৰতবৰ্ষ সম্বন্ধে তেওঁ এইকেইটা কথা জানে ঃ নেহৰু, দাৰিদ্ৰ্য, ভাৰতীয় ছাত্ৰই কাম কৰিবলৈ লাজ পায়, গৰুবোৰ একধৰণৰ ভগৱান, গৰম, ভাৰতীয় মহিলাই কপালত ক'লা বিন্দু এটা লগায়, ৭২% নিৰক্ষৰ, অস্পৃশ্যতা, 'কাৰি'। কিছু সময়ৰ পাছত মই তেওঁক বুজাবৰ চেষ্টা কৰিলোঁ—বোধকৰোঁ বিয়াৰৰ প্ৰভাৱত—যে এই জাহাজখনত বহুত ষ্টুপিড ল'ৰা আছে আৰু double dutch কথাটোৰ অৰ্থ মই লাহে-লাহে বুজিব পাৰিছোঁ। ভাগ্য ভাল, হতাহতিৰ পৰ্যায়লৈ অহাৰ আগেয়ে...

এ-ভি-য়াৰ্‌নাৰ্ট, তেখেতৰ স্ত্ৰী, আৰু বন্ধু

ডেনমাৰ্কখন সৰু, ইমান বৰ্গ কিল'মিটাৰ মাত্ৰ, তেওঁ ক'লে, কিন্তু আধুনিক আৰু পৰিপাটি, সুবিধা কৰিব পাৰিলে মই যেন এবাৰ যাওঁ। উত্তৰত মই ক'লোঁ যে অসমখন ইমান বৰ্গ কিল'মিটাৰ (এটা কাল্পনিক সংখ্যা), আৰু ডেনমাৰ্কলৈ নিশ্চয় যাম, হান্চ্ এণ্ডাৰচেনৰ কোপেন্‌হাগেন্ আৰু নীলচ বঃৰৰ দেশখন চোৱাৰ মোৰ সদায় হেঁপাহ আছে। নীলচ্ বঃৰৰ নাম মই জানো দেখি তেওঁলোকৰ জাতীয় গৰ্ব উথলি উঠিল, দুটা ৰাম্ খুৱাই দিলে, সুধিলে মই কি কৰোঁ, কি কথা, ক'লৈ যাম। ক'লোঁ, মই কাচেললৈ যাম, প্ৰেক্‌টিকেল ট্ৰেইনিঙৰ বাবে। ভদ্ৰলোক এটি তাঁৰৰ কাৰখানাৰ মালিক, তেওঁ কাচেলৰ মোৰ গন্তব্য স্থান জানে। ফ্ৰীড্‌ৰিখ্ শ্ম্মাখাৰ্ G.M.B.H.-ৰ কাৰখানা(যলৈ মই যাম)ৰ কথাও তেওঁ জানে। "আহা, শ্মমাখাৰ্, মই জানো, মই জানো, গাচটুৰ্বিনে'ন্ ডাম্পফটুৰ্বিনে'ন উন্ট পাপিয়াৰ মাশ্বিনে'ন্...মোৰ শুভইচ্ছা...আৰু এটা ৰাম্ ইচ্ছা কৰেনে?" ভদ্ৰমহিলাই মোৰ ঘৰৰ ভাই-ভনীহঁতৰ খবৰ সুধিলে। অসভ্যতা হ'ল, কিন্তু হাতত সেই অৱস্থাত পইছা নথকাত তেওঁলোকৰ পানীয়ৰ প্ৰতিদান মই এক ৰাউণ্ডও দিয়া নহ'ল। যাক্ তাৰপাছত আমি মুকলি বতাহ বিচাৰি ডেকলৈ গ'লোঁ। লগৰ বন্ধুজনৰ সম্বন্ধে একো মনত নাই, কাৰণ তেতিয়ামানে মই ৬/৭-টা বিয়াৰ, ৪/৫-টা হুইস্কি আৰু দুটা ৰামৰ প্ৰভাৱত ক'ত কি দেখিছিলোঁ, ক'ত কি শুনিছিলোঁ ক'ব নোৱাৰোঁ। ভদ্ৰলোক আৰু ভদ্ৰমহিলাক মাজে-মাজে ডবল দেখাৰ কথা অস্পষ্টভাৱে মনত আছে। (বোধহয় তেওঁলোকৰ ওপৰত বেয়া চাপ এটা ৰাখি আহিছোঁ মোৰ সম্বন্ধে, লাজ লগা কথা)। সাগৰত ঢৌ প্ৰবল হৈ উঠিছে, মনত আছে জাহাজৰ ইঞ্জিনৰ শব্দ আৰু সাগৰৰ ঢৌৰ শব্দ শুনিছোঁ, উত্তৰ সাগৰৰ আকাশ অন্ধকাৰ, মাজে-মাজে সোঁৰে-বাওঁৰে একোটা লাইটহাউছ ভাহি উঠিছে আৰু অদৃশ্য হৈ গৈছে। জোৰজবৰদস্তি মই তেওঁলোকক নীল্‌চ্ বঃৰৰ হাইড্ৰ'জে'ন্ এটমৰ থিয়'ৰীটো বুজাইছোঁ বেপৰোৱাভাৱে, মনত আছে, আৰু মনত আছে যে ভদ্ৰলোকে কোনোবা এসময়ত মোক বন্ধুৰ সহায়ত ধৰাধৰিকৈ কেবিনত বিছনাত থৈ গৈছে।

কাৰ্ল্ ষ্টাইন (?) আৰু হাৰুহিক কোবায়াশ্বি

মানুহজনক দেখি লেখক যেন ধাৰণা হ'ল, কাৰণ তেওঁৰ হাতত এটা টাইপৰাইটাৰ আৰু মুখত এটা লেখক-লেখক ভাব আছিল। তদুপৰি কৰ্ডুৰয়ৰ ট্ৰাউজাৰ আৰু খয়ৰী ৰঙৰ হাতদীঘল গলবন্ধ চোৱেটাৰ। দেখি শ্লাভ্ যেন লাগিল, গোঁফযোৰা ফৰাচী যেন ধাৰণা হ'ল, তেওঁৰ বেগটোত লেবেল দেখিলোঁ বুখাৰেষ্ট্ আৰু ডাব্লিন্। গতিকে আমি তেওঁক নাম দিলো কাৰ্ল ষ্টাইন্, কাৰণ এই নামটো বহু জাতিৰ মানুহৰ হ'ব পাৰে। তেওঁ নিবিষ্টমনে বাৰৰ এচুকত বহি মাজে-মাজে চিগাৰেট খাইছিল, মাজে-মাজে পকেটৰপৰা উলিয়াই চেণ্ডউইচ্ খাইছিল আৰু জাৰ্মান কিতাপ এখন পঢ়িছিল ('ষ্টালিনৰ পাছত ৰুছ উপন্যাসৰ ধাৰা')। ৰাতি প্ৰায় দুইমান বজাত বাৰ শূন্য হৈ গৈছিল। চাকিবোৰৰ কিছুমান নুমাই দিয়া হৈছিল, মাথোঁ দুই-এহাল যুৱক-যুৱতী অৰ্ধালোকত নিজৰ ভিতৰতে মত্ত আছিল, কাৰ্ল ষ্টাইনে তেতিয়াও নিবিষ্টমনে পঢ়ি আছিল...

মাৰ্কিন চুট, চিত্ৰ-বিচিত্ৰ টাই, কাষলতিৰপৰা কেমেৰা ওলমিছে...নিশ্চয় এই চুটি-চাপৰ মানুহজন আমেৰিকাৰপৰা আহিছে। এৰা, ড° হাৰুহিক' কোবায়াশ্বি মাচাছুচেটচৰপৰা beta-disintegration of nuclei সম্বন্ধে কাম শেষ কৰি ইউৰোপ হৈ জাপানলৈ ফিৰিছে। হুক্-অফ্-হলেণ্ডত মই ট্ৰেইন ফেল্ কৰি তেওঁৰ ট্ৰেইনত আহি উঠিলোঁ, বদলি কৰিবলগীয়া ষ্টেশ্যনবোৰ সম্বন্ধে অনিশ্চিত। ড° কোবায়াশ্বিয়ে পকেটৰপৰা এখন আন্তৰ্জাতিক ৰে'ল-জাহাজৰ টাইম-টেবুল উলিয়াই আনিলে আৰু দুই মিনিটতে সকলো দৰ্কাৰী খবৰ ওলাই পৰিল। তেওঁৰ কিতাপখনত ৰে'ল-জাহাজ-উৰাজাহাজৰ পথবোৰৰ মানচিত্ৰ আৰু দেশবোৰৰ চমু বিৱৰণ, বুৰঞ্জী আৰু ভূগোল, সকলো দিয়া আছিল। মানচিত্ৰখন চাই তেওঁ ঠিক কৰিলে যে কামৰাৰ বাওঁহাতৰ খিৰিকিৰ কাষত বহিলে বেছি ভাল দৃশ্যাৱলী দেখা যাব, আৰু আমি বাওঁহাতলৈ উঠি গ'লোঁ। আচৰিত হৈ দেখিলোঁ, তেওঁৰ কিতাপখন সম্পূৰ্ণ জাপানী ভাষাত।

কাৰ্ল ষ্টাইনে নিজৰ মানুহৰ কথা লিখিছে আৰু ডাঃ কোবায়াশ্বিৰ নিজৰ দেশৰ বস্তু-বাহানি-কিতাপ-পত্ৰৰ ওপৰত আস্থা আছে।

'মিঃ স্কচ্ হুইস্কি'

ৰাতি প্ৰায় চাৰিটা বজাত ধপচ্‌কৈ এটা শব্দ হ'ল, চঁক খাই সাৰ পালোঁ। ওপৰৰ বাঙ্কৰপৰা মানুহ এজন মজিয়াত পৰি গৈছে। ৰেলিং দিয়া বাঙ্কৰপৰা কেনেকৈ মানুহ এজন পৰি যাব পাৰে বুজি নাপালোঁ। সমস্যাটোৰ সমাধান হ'ল ৰাতিপুৱা যেতিয়া ষ্টিওয়াৰ্ডে চাহ লৈ আহিল। ওপৰৰ বাঙ্কৰ মানুহজনে গাৰুৰ তলৰপৰা এটা স্কচৰ বটল উলিয়াই আনিলে আৰু চাহৰ ওপৰতে ঢক-ঢককৈ যিমান পাৰে বাকি দিলে। দেখিলোঁ, তেওঁৰ কোট আৰু ট্ৰাউজাৰৰ পকেটবোৰত য'তে সম্ভৱ একোটা বটল। ৰাতি মই শুবলৈ আহোঁতে তেওঁৰ অস্তিত্ব গম পোৱাৰ মোৰ ক্ষমতা নাছিল। এতিয়া বুজিলোঁ যে তেওঁৰ

অক্ষমতা মোতকৈ বহু বেছি আছিল, কাৰণ পুৰাৰপৰা গধুলিলৈ তেওঁৰ পানীয় নিঃসন্দেহে স্কচ্‌ আৰু স্কচ্‌।

তেওঁ আমাৰ পিনেও বটলটো আগুৱাই দিলে। হান্‌চে মোৰ পিনে চকু টিপিয়ালে আৰু ক'লে, নাই, ধন্যবাদ, পুৰাই পান কৰা মোৰ অভ্যাস নাই। মোক কিন্তু মানুহজনে ইমান জোৰ কৰিলে যে তেওঁৰ মনত আঘাত নিদিবলৈকে বাধ্য হৈ মই সেই পুৱাৰ চাহৰ লগত তেওঁৰ হুইস্কিও হজম কৰিব লগা হ'লোঁ। ধাৰণা হ'ল, ভাৰতীয় হিচাপে মোৰ ওপৰত এটা বিশেষ দাবী থকা বুলি তেওঁ ধৰি লৈছে, কাৰণ তেওঁ হেনো আয়াৰ্লেণ্ডৰ মানুহ আৰু আমাৰ উভয়ৰে হেনো একেই শত্ৰু, আৰু তদুপৰি যোৱা নিশা তেওঁক মজিয়াৰপৰা বিছনাত তুলিবলৈ সহায় কৰা কাৰণে হেনো তেওঁ much obliged। সেই ৰাতিপুৱা দিনৰ আৰম্ভণিতে তেওঁ অসংযতভাৱে খোজ কাঢ়িছে আৰু অস্পষ্ট কৰ্কশ সুৰত কথা ক'ব ধৰিছে। দুটা নে তিনিটা নাম কোৱা যেন লাগিল, কোনটো তেওঁৰ সঁচা নাম বুজা নগ'ল। ক'লৈ যাব সেইটোও বুজা নগ'ল, এবাৰ ক'লে ব্ৰীমেনলৈ, এবাৰ ক'লে জেনোৱালৈ। ধাৰণা হ'ল, এখন ইটালীয় জাহাজত কাম কৰে, কিন্তু তেওঁ জাহাজৰ খালাচী নে জাহাজৰ কেপ্টেইন বুজা নগ'ল। পোছাক-পৰিচ্ছদ বেছ ভদ্ৰ, মুখখন অসম্ভৱ ৰঙা, শৰীৰ বিৰাট, মুখত তীব্ৰ হুইস্কিৰ গোন্ধ, মুখৰ কাষত কথা কোৱাটো এটা শাস্তি। আমি জাহাজ এৰাৰ আগেয়ে তেওঁ আৰু চাৰি-পাঁচবাৰ বটল খুলিলে। আৰু বিদায়ৰ সময়ত পৰস্পৰৰ শুভেচ্ছা আৰু শুভ-যাত্ৰা কামনা কৰি হান্‌চেও মুখ বিকৃত কৰি এঢোক খাবলগীয়া হ'ল, হান্‌চে ক'লে, "...আৰু যেন ভগবানে আপোনাক সঠিক সময়ত সঠিক ট্ৰেইনত তোলায়। সঠিক ষ্টেশ্যনত যেন আপুনি ট্ৰেইন বদলি কৰিব পাৰে, আৰু ভগৱানে যেন আপোনাক কোনো পুলিচৰ গণ্ডগোলত নপৰাকৈ আপোনাৰ গন্তব্য স্থানত পৌছাই দিয়ে; Cheers."

নাই, ছবিৰ সংখ্যা ক্ৰমশঃ বাঢ়ি গৈছে, ইয়াতেই শেষ কৰা ভাল, এইখিনিয়েই যথেষ্ট। সেই ওলন্দাজ ছোৱালী দুজনীৰ কথা আৰু ছদ্মা পিন্ধা ইংৰাজজনৰ কথাও বাদ দিয়া যাওক। আৰু নো কোন আছিল? অ', ষ্টেশ্যনৰ সেই নীলা পোছাক পিন্ধা কৰ্মচাৰীজন। কিন্তু তেওঁৰ কথাও এতিয়া থাকক। তেওঁ যে কি কৈছিল কি ভাষাত, মই সকলো বুজাও নাছিলোঁ। মাথোঁ জানো যে ওলন্দাজ-জাৰ্মান-ইংৰাজী মিহলাই তেওঁ এটা দীঘল, মেৰপাক খোৱা, অবোধগম্য হাস্যৰস কৰিলে আৰু হো-হোকৈ হাঁহিলে, গতিকে ময়ো হা-হাকৈ হাঁহিলোঁ।

হঠাৎ দেখিলোঁ তেওঁৰ বোজাটো কঢ়িয়াই হান্‌চ্‌ সন্মুখত আহি ওলাল। সলজ্জভাৱে তেওঁ হাঁহিলে আৰু জনালে যে তেওঁৰ জাহাজৰ বান্ধৱীৰ লগত তেওঁ অলপ ব্যস্ত আছিল, ট্ৰেইনখন, বিশ্বাস কৰক, হঠাৎ গুচি গ'ল without any warning। গতিকে তেওঁ অলপ ঘূৰি আহিব লগা হ'ল। মন্তব্য নিষ্প্ৰয়োজন। দুয়ো বহি কফি খাব ধৰিছোঁ, হান্‌চে ক'লে, "সেয়া আমাৰ বন্ধুজন নহয় জানো?" কোন বন্ধু? "স্কচ হুইস্কি—" হান্‌চে ক'লে। লৰালৰিকৈ বাহিৰলৈ ওলাই গ'লোঁ। হঠাৎ ক'ৰবাৰপৰা আইৰিশ মানুহজন আহি প্লেটফৰ্ম ওলাইছেহি, মুখখন অতি বেছি ধৰণে ৰঙা, চকু তাতকৈও বেছি। ধম্‌কৈ বাকচটো প্লেটফৰ্মত পেলাই দি তেওঁ বেঞ্চি এখনত দীঘল দি শুই পৰিল। চাৰিওপিনে সৰু ল'ৰা-ছোৱালীৰ ভিৰ জমি গ'ল, মানুহবোৰে হা কৰি চাব ধৰিলে। আমি দুয়ো ঠেলি-ঠেলি কোনোমতে তেওঁক জগালোঁ। বিৰবিৰকৈ তেওঁ কিবা ক'লে, আৰু দুয়ো জোৰ কৰি সমস্ত ষ্টেশ্যনৰ কৌতূহলী জনতাৰ সমুখেৰে তেওঁক কফিৰ দোকানখনলৈ সুমুৱাই নিলোঁ। হান্‌চে ক'লে, "ক'লা কফি, খুব ক'লা আৰু খুব কঢ়া..."

প্লেটফৰ্মত ডেন্‌ হাগ্‌ৰ ট্ৰেইনখন আহি থামিল।

অসংখ্য কিল'মিটাৰ জলসিঞ্চনৰ খাল চকুৰ সমুখেৰে বাগৰি গ'ল, অসংখ্য সেউজীয়া চকু জুৰাই যোৱা পথাৰ, অ'ত-ত'ত দুই-এটা উইন্দ্‌মিল্‌ শুৱনী হলেণ্ড্‌। সন্মুখৰ বেঞ্চিত বহি হুইস্কি-কাতৰ আইৰিশ মানুহজনে নাক ডাকিছে। কঢ়া ক'লা কফিৰ ফলত এতিয়া কিছু সুস্থ। মাজতে এবাৰ বমি কৰিছিল, মানুহবোৰৰ সমুখত বিব্ৰত হৈ পৰিছিলোঁ। যি হওক আশা কৰিছোঁ ওলন্দাজ-জাৰ্মান সীমা নোপোৱা পৰ্যন্ত মানুহজনে শান্তিৰে শুব।

ট্ৰেইনৰ ভিতৰত ইতিমধ্যে ক্ষীণ লাইটবোৰ জ্বলিছে, সন্ধিয়া হৈ আহিছে, সীমা পাবলৈ আৰু বেছি সময় নাই, বাহিৰত ক্ৰমে এন্ধাৰ হৈ আহিছে। সমুখৰ কোঠালিৰ মানুহবোৰ অস্পষ্টভাৱে দেখিছোঁ। অলপ-অলপ টোপনিৰ ভাব আহিছে। ভাগৰ লাগিছে। ট্ৰেইনৰ বিৰক্তিকৰ শব্দ আৰু অস্পষ্ট আলোক অনুভৱ কৰি-কৰি দুলিছোঁ ট্ৰেইনৰ জোঁকাৰণিত। বুজিব পাৰিছোঁ যে মোৰ প্ৰচেষ্টা বিফল হৈছে। চৰিত্ৰবোৰ, মোৰ ছবিবোৰ, এতিয়া নিষ্প্ৰাণ আৰু দ্বৈমাত্ৰিক যেন অনুমান হৈছে। মাথোঁ কিছুমান ইতস্ততঃ প্ৰতিকৃতি, তেওঁলোকৰ ভাষা ক'ত, তেওঁলোকৰ অনুভূতিবোৰ কি হ'ল, ক'ত থাকিল পাৰস্পৰিক সম্বন্ধ আৰু সংযোজনা আৰু সমন্বয় আৰু সংলাপ, motive আৰু movement? মূল বোলছবিখনৰ গতি আৰু শব্দ নহয়, ছবিঘৰৰ সমুখত আঁৰি থোৱা বিছিন্ন, অসম্পূৰ্ণ স্থিৰছবিৰ সমষ্টি। কিছুমান অচিনাকি মুখৰ মাজত বহি অস্পষ্ট আলোকত এলবামত শেষ ছবিখন যোগ দিছোঁ ঃ

মই

জন্মস্থান—অসম। প্ৰায় ২৫। শিক্ষা—ভৈৰৱ কটকীৰ পাঠশালা, কটন কলেজিয়েট স্কুল (গুৱাহাটী), কটন কলেজ। পৰীক্ষাৰ ফলবোৰ বেয়া নহয়, (আলোচনীত গল্প লিখাৰ চেষ্টা কৰিছিল), বেনাৰসত ইঞ্জিনীয়াৰিং। দেশত খোৱা-পিন্ধাৰ সুবিধা কৰিব নোৱাৰিলে, গতিকে ইংলণ্ডলৈ গ'ল চাকৰি এটা যোগাৰ কৰি (মান্‌চেষ্টাৰৰ নিকটৱৰ্তী 'শ্বেফাৰ্ডচ বাৰ'ত প্ৰেকটিকেল ট্ৰেইনিং), লগে-লগে দেশৰ লগত সম্বন্ধ থাকিবলগীয়া কাৰ্যকলাপ আঁতৰাই থব লগা হ'ল। ইংলণ্ডৰ কামটো ঠিক নিজৰ 'লাইন'ত নাছিল, গতিকে কিছুদিন লিখালিখি কৰি জাৰ্মানীৰ কাচেল চহৰলৈ গ'ল আৰু কিছুদিন ট্ৰেইনিং ল'বৰ বাবে। তেওঁক দেশৰ দৰ্কাৰ বুলি জানে, তেওঁৰো দেশক দৰ্কাৰ (ইঞ্জিনীয়াৰিঙেই হওক বা সাহিত্যেই হওক), কিন্তু বাধ্য হৈ—অথবা যুদ্ধ কৰিবৰ সাহস নথকা বাবে—তেওঁ দূৰে-দূৰে ঘূৰি ফুৰিবলগীয়া হ'ল—চাকৰিৰ অভাৱ, উৎসাহসৰ অভাৱ, ক্ষেত্ৰৰ অভাৱ। পুনৰ্বাৰ লিখিবৰ চেষ্টা কৰি বিফল হ'ল। ভৱিষ্যতৰ পৰিকল্পনা—দেশলৈ গৈ ক'ব, "মই বিদেশত শিক্ষা লৈ আহিছোঁ, দেশৰ ল'ৰা-ছোৱালীবোৰতকৈ মোৰ মূল্য বহুত বেছি, তেওঁলোকৰ কথা ভাবিলে মোৰ নচলে, চোৱা, মোৰ গাত এটা বিদেশী চাপ আছে, মই ইমান হাজাৰ টকা দাবী কৰোঁ—।" ক্লান্তি ক্ৰমে দেহৰপৰা মনলৈ বিয়পি পৰিছে। খিৰিকিত মূৰ থৈ শুই পৰিছোঁ। এতিয়াও ট্ৰেইনৰ বিৰক্তিকৰ সুৰৰ শব্দ শুনিছোঁ, কিন্তু টোপনি আহিছে। এটা সপোন দেখিছোঁ। মই আৰু মোৰ সমুখৰ আইৰিশ মানুহজনে এটা ভূ-নিম্ন কৰিডৰেৰে খোজ কাঢ়ি গৈছোঁ, এটা ষ্টেশ্যনৰ একাংশ, বহুতো মানুহ অহা-যোৱা কৰিছে, জাৰ্মান মানুহ। কেতিয়া আহি জাৰ্মানী পাইছোঁ, কেতিয়া সীমা এৰালোঁ, ক'ব নোৱাৰোঁ।

কৰিডৰৰ বেৰত ষ্টেশ্যনৰ বিজ্ঞাপনবোৰ। এঠাইত লিখা আছে Hannover আৰু Zum Bahnsteig 6, অৰ্থাৎ আমি বোধকৰোঁ হান'ফাৰ্ পাইছোঁহি। আইৰিশ মানুহজনৰ মুখত হুইস্কিৰ গোন্ধ এতিয়া আৰু নাই, তেওঁ মোক বুজাইছে যে তেওঁ এতিয়া সুস্থ হৈ গৈছে, সকলো ঠিক আছে, এনেকুৱা গোলমাল মানুহৰ হৈয়েই থাকে, কিন্তু অলপ পাছতেই সকলো সদায় ঠিক হৈ যায়, চিন্তা কৰিবলগীয়া একো নাই। বলক, আপোনাক এটা জাৰ্মান স্কচ্ খুৱাই দিওঁ, কাৰণ কথাটো celebrate কৰা দৰ্কাৰ।...কৰিডৰৰ শাৰী-শাৰী লাইটৰ তলেৰে মানুহৰ ভিৰ ঠেলি আমি উৎসাহেৰে আগুৱাই গৈছোঁ। মোৰ সংগীয়ে কৈছে যে এইবাৰ ডাব্লিন পালে মাকৰ কাষত প্ৰতিজ্ঞা কৰিব যে ভৱিষ্যতে আৰু অত্যধিক পৰিমাণে হুইস্কি নাখায়। এৰা, তেওঁ জানে, ডাবলিনত তেওঁৰ মাকে তেওঁৰ কাৰণে ৰৈ আছে...। হঠাৎ কৰিডৰটো শেষ হৈ গ'ল। এটা পকা ৰাস্তা পালোঁহি। ৰাস্তাত বেছি পোহৰ নাই। যান-বাহন আৰু মানুহ-দুনুহো বৰ বেছি নহয়। ৰাস্তাটো চিনাকি-চিনাকি যেন লাগিল। এটা এন্ধাৰ কোণ পালোঁহি। এইবাৰ ৰাস্তাটো চিনিব পাৰিছোঁ। শ্বিলং ৰ'ড্। ছে'ক্ কটা কামিজ পিন্ধা ল'ৰা এটাই চাইকেল এখন ধৰি অঁকৰাৰদৰে থিয় হৈ আছে। মই ক'লোঁ, আৰে পৰেশ, তই এতিয়াও আমাৰ কাৰণে ৰৈ আছ! বেয়া নাপাবি ভাই, এটা গোলমালত পৰি অলপ দেৰি হৈ গ'ল; কিন্তু উভতি আহিম বুলিতো তই জানই, যিমান সোনকালে পাৰোঁ—

দীঘল উকি দি ট্ৰেইন বেন্থাইম্ ষ্টেশ্যনত সোমাল। জাৰ্মানী পালোঁহি তেনেহ'লে। মোৰ সংগীক এইবাৰ জগাই দিয়া দৰ্কাৰ, ইয়াত সীমাৰ পুলিচে এতিয়া পাছপৰ্ট চাবলৈ সোমাব। লৰালৰিকৈ বিমানলৈ লিখা চিঠিখনত পুনশ্চটো যোগ দিলোঁ—দুঃখিত, গল্প এটা নহ'লগৈ!

নহ'লগৈ নেকি?